

ZÁRSZÓ

A zárszó „műfaja” azt sugallja, hogy egy vizsgált történeti szakasz kutatásainak eredményét röviden, összefogva, tárgyilagosan, a lehetséges nyugvóponthoz juttatjuk és úgy zárjuk, hogy az kiindulópontja lehet a további kutatásnak, feltárásnak. Így íródik, értelmeződik a történelem – és így folytatódik a történetírás is.

A magyar történelem – és a katolikus egyháztörténet rendkívül izgalmas, sorsfordító pillanatának meghatározó egyénisége Mindszenty József bíboros. A személyével kapcsolatos állásfoglalás szinte fellépésétől kezdve hitvallás kérdése volt, de a maradt is mind Magyarországon, mind külföldön. Mindszenty történeti „kulcspozíciójára”, vitatott értékelésére kitűnő példa Hatos Pál önálló és a kérdést minden tekintetben megvilágító tanulmánya. A történész a *Kommentár* c. közéleti és kulturális folyóirat 2006/4. számában *A Mindszenty-örökség értelmezései 1989 után* címmel kiváló tanulmányt tett közzé, mely a témát a bonyolult hazai, nemzetközi és egyházpolitikai összefüggésben közelíti meg. Hatos Pál írásának összefoglaló szakaszát idézem, mely a Mindszenty-kérdés értelmezési törekvéseinek figyelembevételével kialakított összegzésként hat: „A kommunista berendezkedés hegemon törekvései a közép-európai országok eltérő társadalom- és politikatörténeti hagyományaira épülve eltérő fogadtatásra találtak, így különböző modelleket hoztak létre, emlékeztetve a térség továbbélő pluralisztikus történelmi valóságának strukturális jelenvalóságára a kommunizmus félévszázados homogenizáló és uniformizáló törekvései ellenében. A Mindszenty-örökség és értelmezésének szimbolikus tétjei ebben a tágabb összefüggésben is könnyen illeszthetők a »bukás« és a »győzelem« sikerességi kritériumai vagy a »hűségcentrikus« és »túléléscentrikus« magatartás etikai alternatívái közé. Mindkettő jelentős morális energiákat mozgósít, hiszen mindkettő a múlt, s a múlt emlékeztetének felhasználására törekszik, elképzelhető azonban olyan megközelítés is, amely csupán a diskurzusok feltárására vállalkozik, olyasfajta bemutatásra, amely innen van az igazságtevés vagy a felmentés etikai, morális vagy éppen politikai aktusainak kimunkálásán, s persze illúziótlanul be kell ismernie, hogy a szembenálló igazság-igények forogtatásban sem ambíciója, sem feladata

nem lehet egyfajta via media megtalálása. A történeti vizsgálat sajátos szempontrendszere számára talán mégis ez a legmegfelelőbb.”

Somorjai Ádám bencés immár egy évtizedes következetes kutatómunkája – megítélésem szerint – *a történeti vizsgálat útját járja* és munkásságával érdemben járul hozzá az ellentétek középpontjában álló Mindszenty-örökség plasztikus kirajzolásához. Ilyen mértékű, a forrásokat elénk táró kutatómunkára az övéen kívül más példát nem tudok megnevezni. A forrásközlés elengedhetetlen és megkerülhetetlen út a vizsgált korszak és Mindszenty bíboros életművének vizsgálatában hálásak lehetünk érte a kutatónak.

A Mindszenty kutatást illetően e kiadvánnyal azzal a szerencsés fordulattal szembesülünk, hogy az elmúlt évek folyamán, több ütemben, és több amerikai levéltár mélyéből, számos kutató közreműködésével előkerült Mindszenty bíborosnak a római pápákkal és a Vatikáni Államtitkárság vezetőivel folytatott idáig ismeretlen, újabban szerzett ismeretek szerint sokezer oldalnyi levelezése és az azzal kapcsolatos diplomáciai dokumentáció. Ennek egyfajta feldolgozását találjuk a jelen kötetben, amely az 1967–1971 közötti esztendő anyagát hozza. Mivel ezek az esztendők még mindig VI. Pál pápa kormányzása idejére estek, ezek a dokumentumok szerkesztési szempontból a trilógia jelen harmadik kötetébe, annak második felébe kerültek. Az előző 1963–1966 évek levelezését tartalmazó első félkötet szerves folytatásáról van itt szó, ezért e kötet elején nem találunk bevezetést és ajánlást, a jelen zárszó van hivatva pótolni annak esetleges hiányát.

A mostani kötet így azonnal rátér az 1967. esztendő tárgyalására, amelyet idáig a legalaposabban ismerhettünk, de most számos új forrás egészíti ki az eddig ismerteket. Az 1968. és 1969. esztendők viszonylag nyugalomban teltek, 1969 derekán azonban Puhan nagykövettel már új idők szelei érkeztek Mindszenty bíboroshoz, aki érezvén korosodását és aggódva emlékiratainak esetleges halálát követő sorsa felől, lépéseket tett a kézirat biztos helyre való eljuttatására, tervezett kiadására.

A kötet első felében a levelezés magyar fordításaival ismerkedhetünk, némi kommentárral és összekötőszöveggel; a kötet második fele az eredeti latin, olasz és – a washingtoni külügyminisztériumban fordított – angol nyelvű dokumentumokat tartalmazza. Tekintettel arra, hogy ez a kötet is igen vastag, sőt, a trilógia kötetei közül a legvastagabb, olvasását elsősorban a téma iránt érdeklődő szakközönségnek ajánlja a szerző. Somorjai Ádám atya maga összegezte és kutatásainak eredményeiből válogatva különböző szempontok

szerint csoportosít, bevonva vizsgálódásai körébe az amerikai politikai vezetőkkel – így elsősorban a hivatalban lévő négy amerikai elnökkel is – folytatott, önálló kötetben megjelent levelezést. Ez az összegzés bizonyára sokakat indít majd vitára, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy Mindszenty bíboros nézeteire vonatkozóan egységes álláspont alakuljon ki. Mindenesetre abban a kivételes helyzetben vagyunk, hogy a jelen dokumentációból megtudhatjuk: Mindszenty bíborosnak megadatott, hogy tizenöt évnyi félrabságát a tőle korábban megszokott szüntelen és következetes munkával tölthette.

Kelt Pannónia Szent Hegyén, 2011. november 11-én

Várszegi Asztrik OSB
Püspök, Pannonhalmi Főapát